

ANLATIMCI ŞİİRDE HİKÂYENİN İZLERİNİ SÜRMEK: “SİVAS YOLLARINDA”, “YOL TÜRKÜLERİ”, “O KÖY YİNE KENDİ RÜYASINDADIR”

The Tracing of the Story in the Narrative Poem: “Sivas Yollarında”, “Yol Türküleri”, “O Köy Yine Kendi Rüyasındadır”

Ümmühan GÖKMEN*

ÖZET

Şiir ve hikâye arasındaki geçişlerin varlığı çok eskiye dayanır. Bu iki türün birbirleri üzerindeki etkileri dönemler içerisinde farklılık göstermekle birlikte hiçbir zaman kopmaz. Belli tarihsel dönemlerde lirizm anlatıya baskın gelse de lirizmin içerisinde eritilmiş bir anlatı derinden derine varlığını sürdürmüştür. Rönesans’la birlikte edebi türler içinde anlatı güçlü hale gelmiş ve şiir üzerindeki hâkimiyetini de hissettirmeye başlamıştır. Türk şiirine bakıldığında tarih boyunca anlatının şiirin belli türleri içinde varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Özellikle Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde anlatının biraz daha belirgin bir hâl aldığı görülmekte ve dahası son dönemde anlatı-şiir diye nitelenen yeni türün varlığından söz edilmektedir. Bu çalışmada Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde; anlatıcı ve bakış açısı, olay örgüsü, anlatı kişileri, zaman, mekân ve anlatım teknikleri gibi anlatı unsurlarının izleri sürülmüştür. Bunun için Cahit Külebi’nin “Sivas Yollarında”, Orhan Veli’nin “Yol Türküleri” ve Turgut Uyar’ın “O Köy Yine Kendi Rüyasındadır” başlıklı şiirleri örneklem olarak incelenmiştir. Ayrıca yazıldıkları dönemin sosyokültürel durumunun yansıtılmasında şiirlerdeki anlatı unsurlarının etkisi de araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şiir, hikâye, anlatı, anlatıbilim, Türk şiiri.

ABSTRACT

The existence of transition between poetry and story(narration) dates back to old times. The effects of these two forms on one another never come to an end though they differed from era to era. Even tough, there were periods of time where lyricism prevailed narration, narrative absorbed in the poetry has subsisted profoundly. With the Renaissance, narration became distinct in the literature and showed its dominance in poetry. When Republic Period Turkish poetry is taken into consideration, it seems that the essence of narration becomes clearer with the impacts of a variety of factors and a new form described as narrative-poetry or story-poetry is mentioned. This study aims to analyze the teller and their point of view, plot, characters, time, place and the narrative techniques in the Republic period Turkish poetry. To do that; the poems titled “Sivas Yollarında” by Cahit

* Dr.-İstanbul. E-posta: ummuhangkmn@gmail.com. Orcid ID: 0000-0002-1851-4988.

Külebi, “Yol Türküleri” by Orhan Veli, “O Köy Yine Kendi Rüyasındadır” by Turgut Uyar are selected as samples. Moreover, this paper studies how narrative features of poetry reflect the socio-cultural structure of period in which these poems written.

Key Words: Poem, story, narrative, narratology, Turkish poetry.

Giriş

Edebî türlerle ilgili bilinen en eski yazılı görüşlerden biri Aristoteles’e aittir. *Poetika*’sında ileri sürülen görüşler, şiir ve hikâye arasındaki yakın ilişkiye ve bu ilişkinin varlığının çok eskiye dayandığına işaret etmektedir. Aristoteles’in *Poetika*’daki açıklamalarından anlaşıldığı üzere edebî türler arasındaki benzerlik kendini en çok epos (destan) ile tragedyada göstermiştir. Tragedya; öykünün güneşin doğuşu ve batışı arasında geçen zaman içinde tamamlanmaya çalışıldığı, ahlaksal bakımdan ağır başlı, başı ve sonu olan, belli bir uzunluğu bulunan bir eylemin taklididir (Aristoteles, 2008: 21–23). Epos yani epik şiir, eski çağlardaki kahramanlar etrafında gelişen olayların anlatıldığı şiire verilen addır. Her iki tür de bir eylem taklidine yani “öykü”ye dayanmaktadır. Bununla birlikte her ikisinde de esas olan bu öykünün “birlikli ve tamamlanmış bir eylemin taklidi olmasıdır.” (Aristoteles, 2008: 27–30). Aristoteles, *Poetika*’nın Dokuzuncu Bölüm’ünde de tarihçi Herodot’un eserini mısralar hâlinde yazdığını ama buna rağmen “gerçekten olan”ı anlattığı için ozan sayılamayacağını söyler. Burada dikkat çeken nokta başlangıçta konusu ne olursa olsun bütün metinlerin mısralarla yani şiir şeklinde yazılmasıdır. “Başlangıçta şiir vardı ve daha sonra ayrı birer söylem alanı inşa edecek olan felsefe, tarih, doğa bilimleri... şiirsel söylemin içinden yazılmaktaydılar.” diyerek bu noktaya dikkat çeken Hilmi Yavuz, Sokrates öncesi filozofların da felsefi düşüncelerini, şiirle dile getirdiklerini ifade eder (Yavuz, 2005:219). Şiirin bu baskınlığından dolayı, düzyazı türündeki eserlerin değeri yüzyıllar boyu şiire olan yakınlıklarıyla ölçülmüştür. Batı’da Rönesans’a kadar şiirin egemenliği devam etse de zamanla düzyazı kurmaca türlerinin anlatıyı tekeline almasıyla şiir liriğin sınırlarına çekilmek zorunda kalmıştır. Mark Jeffreys bu konuda şiirin lirik tarafından ele geçirilmediğini, liriğe indirgenmediğini belirtir ve şiirin otoritesinin kültürün dar kalıplarına sıkışmasıyla liriğin şiirin baskın bir formu haline geldiğini söyler (1995: 200).

Tarihsel olarak bakıldığında içeriğinde bir hikâye barındırıp barındırmamasına göre üç tür şiirden söz edilir: Epik, dramatik ve lirik şiir. René Wellek–Austin Warren bu üç tür şiir arasındaki farkı şöyle belirtir:

“Lirik şiirde şairin kendisi konuşmaktadır. Epik şiirde şair hikâyenin anlatıcısıdır. Ve kısmen karakterleri doğrudan doğruya konuşturur. Dramda ise şair kendisini karakterlerinin maskeleri arkasına gizler” (1983: 313). Destani özellikler taşıyan ve kahramanlık öyküleri içeren epik şiir, mitoloji ve efsanelerin toplumsal etkilerini yitirmesiyle yaşayan bir tür olma özelliğini kaybetmiş, önce manzum hikâyeye dönüşmüş sonrasında ise öykü-şiir noktasına gelmiştir.

Öykü-şiir olarak da ifade edilen anlatımcı şiirde “anlatı” ile karşılanan “narrative”; İngilizcedeki ‘öykülemek; anlatmak, aktarmak’ anlamlarına gelen “narrate” sözcüğünden gelmektedir ve ‘öykülemeli’ şeklinde çevrilebilir (Fuat, 1996: 234). Manfred Jahn, *Anlatıbilim* adlı eserinde anlatıyı şu şekilde tanımlamaktadır: “Anlatı bir öykü anlatan ya da sunan her şeyi kapsar. İster metin vasıtasıyla ister resim, icra etme/performans ya da bütün bunların birleşimiyle olsun, hepsi anlatıdır” (2012: 44). Bâki Asiltürk, anlatımcı şiirin manzum hikâyeden farklı olduğuna dikkat çekerek anlatımcı şiirin olay örgüsü, neden-sonuç ilişkisi, olay kahramanlarının veya olayın geçtiği yerin tasvirini içeren bir öyküye dayandığını vurgular (2013: 190). Ancak anlatımcı şiirde öykünün değeri olsa da şair, öyküyü şiirsel bir malzeme olarak kullanmalıdır (Sağlık, 2001: 390). Mehmet Can Doğan, anlatımcı şiirle ilgili olarak Turgut Uyar’ın şiirlerine dair yaptığı değerlendirmelerde Uyar’ın şiirlerini “öykü” öğelerine rağmen şiir kılanın ne olduğu sorusuna cevap ararken şairin öykünün şiiri işgal eden bir form olmasını engellediğine dikkat çeker (2000: 209). Özdemir İnce ise “şiir olan metin” ve “şiir olmayan metin” ayrımının dilin kullanımına bağlı olduğuna vurgu yapar. İnce’ye göre “şiir olmayan metin, yazarının metne yüklediği bilginin anlamını ve onun bildirisini dile getirir; şiir olan metin ise kendi anlamını üretir.” (2002: 17).

Türk şiirine bakıldığında özellikle Cumhuriyet sonrası dönemde anlatı unsurlarının öne çıktığı görülmektedir. Faruk Nafiz Çamlıbel’in Han Duvarları, Nâzım Hikmet’in Memleketimden İnsan Manzaraları, Ataal Behramoğlu’nun Mustafa Suphi Destanı gibi şiirler bu anlatı unsurlarının öne çıktığı şiirlerdir. Behçet Necatigil, anlatı unsurlarının şiirde öne çıkmasının sebebi olarak şiirde konu değişimini gösterir. Şiirin daha çok “küçük adam”ın hayat maceralarına, gündelik hayatın insanlarına yönelmesinin yeni şiirde şiir-hikâye çığırının açılmasında önemli rol oynadığını vurgular. Ona göre “yeni şiirin insanı, çok kere düşünceleri değil olayları yaşayan insandır.” (1999: 177). Necatigil, bu türün temel özelliklerini şu şekilde sıralar: “1.Şiirde olay anlatılırken her şey ayrıntılı olarak verilmez, yerinde boşluklar ve kısaltmalar yapılır. 2. Olaylar

yansıtılırken, şiir dışı birçok basitliklerden, uzatmalardan, ölçsüzlüklerden uzak durulur. 3. Olaylar yansıtılırken duygu ve düşünce derinliği sağlanır. 4. Şiirde hikâye eritilir. 5. Hikâyenin verilişinde kuru bir anlatımdan çok lirik bir üslûp kullanılır. 6. Olaylar, doğrudan doğruya yaşandığı, görüldüğü andakine uygun, henüz sisler gerisine çekilip hareketlerini kaybetmesine imkân verilmemiş bir gerçek anlatılır.” (Akt. Çetin, 2013: 391-392).

Necatigil’in özelliklerini sıraladığı kategorizasyona girmeyen anlatımcı şiirlerin olduğu da muhakkaktır. J. A. Cuddon, *A Dictionary of Literary Terms* adlı çalışmasında anlatımcı şiirin epik, vezinli romans ve ballad (-öykülü- halk şarkısı, türkü) gibi üç ana türü olduğunu; ancak bunlarla birlikte aslında kolayca sınıflandırılmayacak ve bu üç ana kategoriye dâhil edilemeyecek kadar çok sayıda anlatımcı şiirin bulunduğunu belirtir (Cuddon, 1984: 411). Bu noktada bir şiirin anlatımcı şiir olup olmadığını hangi özelliklerin belirlediğine bakmak gerekir. Jean-Yves Masson’a göre anlatı şiirinin en önemli özelliği; barındırdığı olay miktarı ya da bu olayların tarihsel, siyasal ya da toplumsal içeriği değil, anlatı biçimlerinin kullanımına imkân tanıyıp tanınamasıdır (1995: 70). Buna göre anlatı şiirlerin özelliklerini incelerken asıl dikkat edilmesi gereken nokta, şiirde geçen olayın içerik ve kapsamından ziyade şiirde anlatıya dair biçimsel unsurlara yer verilmesidir.

Bu çalışmada “anlatıya dair biçimsel unsurları” bünyesinde barındıran ve anlatıbilim açısından incelenmeye uygun bulunan üç şiir ele alınacaktır. Cahit Külebi’nin 1954 yılında çıkardığı *Adamın Biri* adlı şiir kitabında yer alan “Sivas Yollarında” (2003:16) Orhan Veli’nin 1946 yılında *Destan Gibi* adıyla yayınladığı eserindeki “Yol Türküleri” şiiri (2006: 84-89) ve Turgut Uyar’ın 1952 yılında yayınladığı *Türkiye’de* adlı şiir kitabında yer alan “O Köy Yine Kendi Rüyasındadır” (2010: 39) başlıklı şiirlerinde Masson’un “şiirden dışlanmaları için neden bulunmayan anlatı biçimleri” (1995: 70) olarak ifade ettiği naratif unsurlar incelenecektir.

Üç şiirin de 1945-1955 tarihleri arasında yazıldığı göz önüne alındığında üç şiirde de ortak mekânın Anadolu olması şaşırtıcı değildir. II. Dünya Savaşının yarattığı sıkıntılar, savaşa katılan ülkeleri olduğu gibi Türk toplumunu da etkilemiştir. Bu dönemde Anadolu’da doğmuş, büyümüş, Cumhuriyet kurumlarında yeni bir anlayış içinde yetişmiş sanatçılar, ekonomik sıkıntılarının derinden yaşandığı Anadolu’yu kendi deneyimlerinden, duygu ve düşünce dünyalarından yola çıkarak anlatmışlardır. Mehmet Narlı’ya göre; “[i]nsanın sosyal, politik, kültürel ve edebî varlığı, mekânın anlam ve işlevlerini belirleyip biçimlendirdiği gibi; mekân da insanın sosyal, politik, kültürel ve edebî varlığının niteliklerini

etkilemektedir.” (2007, 9). Bu durum, edebiyatın her alanında olduğu gibi şiirde de içerik ve üslup bakımından değişimleri beraberinde getirmiştir. Belirgin bir mekân ve coğrafya olarak Anadolu’ya ve yurt insanının yaşadığı sıkıntılara yaslanan bu şiirlerde konunun gereğine uygun olarak farklı anlatım biçimleri de öne çıkmaya başlamıştır.

Bu şiirlerin bir diğer ortak yanı, üçünün de “yol” ve “yolculuk” metaforu üzerine kurgulanmış olmalarıdır. Mihail Bahtin’in de dediği gibi “Yol rastlantısal karşılaşmalar için özellikle iyi bir yerdir. Yolda tüm toplumsal sınıfların, zümrelerin, dinlerin, milliyetlerin, çağların temsilcileri olan çok değişik insanların izledikleri uzamsal ve zamansal patikalar; tek bir uzamsal ve zamansal patikada gelişir.” (2014: 297).

Şiirler ayrı ayrı değil, ortak başlıklar altında karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. Bu başlıklar roman ve hikâye gibi temel anlatı türlerinde yer alan “anlatıcı”, “bakış açısı”, “anlatı kişileri”, “olay örgüsü”, “zaman”, “mekân”, “anlatım teknikleri”, “dil ve üslup” gibi değerlendirme unsurlarıdır.

1. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Metinde anlatıcı, Gérard Genette’in ifadesiyle “Kim konuşuyor?” sorusuna verilen cevaptır. Anlatıcı, anlatı söylemini gerçekleştiren kişidir yani bir anlamda anlatı söyleminin ‘ses’idir.” (Genette, 2011: 199). Bakış açısı ise olay zincirinin oluşmasında kullanılan mekân, zaman, olay kişileri gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrak edildiği ve kim tarafından kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevaptır (Aktaş, 1991: 84).

Manfred Jahn, anlatıcının öyküyle olan ilişkisinde “birinci şahıs anlatısı” ve “üçüncü şahıs anlatısı” yaklaşımını tartışmalı bularak Genette tarafından önerilen anlatı ve anlatıcı tiplerini tercih eder. Bu bağlamda anlatıcının öykünün içinde yer alıp almamasına bağlı olarak iki tip anlatıcının varlığından bahsedilebilir: Homodiegetik (öykü-içi) anlatıcı ve heterodiegetik (öykü-dışı) anlatıcı. Homodiegetik anlatıda hikâye, aynı zamanda öyküdeki karakterlerden biri olan hikâye-içi bir anlatıcı tarafından anlatılır. Öykü karakterin bakış açısından sunulduğu için bu tür anlatıda “iç odaklanma” (interfocalizatin) söz konusudur. Dolayısıyla homodiegetik anlatıcıya “iç odaklayıcı” ya da “yansıtıcı” da denir. Homodiegetik anlatıcılar, birinci şahısla da üçüncü şahısla da gönderme yapabilirler. I. tekil kişi adıyla anlatıldığında olayları anlatan kişi, anlatının kahramanlarından biri olur. Anlatıcı kendi hikâyesinde başkahraman olarak yer alıyorsa buna aynı zamanda otodiegetik anlatıma da denir. Heterodiegetik anlatıda ise hikâye, metnin içinde kahraman

olarak yer almayan hikâye-dışı bir anlatıcı tarafından anlatılır. Bu tür anlatıda anlatıcı hikâyeyi dışarıdan bir bakışla aktardığı için “dış odaklanma” söz konusudur. Anlatıcı olayların sadece şahidi konumundadır. Şahit anlatıcı olayları sadece görebilir ve gördüklerini anlatır. Bilgisi gördükleriyle sınırlıdır. Bunlarla birlikte bir de “her şeyi bilen anlatıcı” vardır ki bu anlatıcı “tanrısal bakış açısına” (omniscient) sahiptir. Bu tür anlatıcı her şeye hâkim bir görüşe sahip olduğu ve öyküyü tek bir odaktan aktarmadığı için bu tür anlatılarda “sıfır odaklanma” söz konusudur. Okur; konuşan özne anlatıcının kim olduğunu, olayları nereden anlattığını, betimlemeleri nerede yaptığını bilemez. Olaylara karışıp bir kahraman kimliği kazanmadığı için aktaran, betimleyen, değerlendiren, yorumlayan bir sestem başka bir şey değildir (Jahn, 2012: 64-65). Bu açıklamalar çerçevesinde ele alınan üç şiirin anlatı durumuna bakıldığında şu tespitler yapılabilir:

“Sivas Yollarında” şiirinde anlatıcı, şairin kendisi yani Cahit Külebi’dir. Şair, şiirin içinde bir karakter olarak yer almayıp kendi gözlemlerini okuyucuyla paylaşmaktadır. Cahit Külebi’nin lise döneminde Sivas’ta geçirdiği yedi yıllık sürede, şehri kendine has yaşantısıyla gözlemleme fırsatı bulması hatta bizzat o yaşantının bir parçası olması “Sivas Yollarında” isimli şiirinde kendini göstermiştir.

“Sivas yollarında geceleri
Katar katar kağnılar gider
Tekerleri meşeden.
Ağız dil vermeyen köylüler
Odun mu, tuz mu, hasta mı götürürler?” (Külebi, 2003: 16).

Şair bu dizelerde şiirin tamamına yayılan bir yolculuk betimlemesi yaparken bu yolculuğu bizzat gözlemlediğini okuyucuya sezdirmektedir. Şair, öykünün içerisinde bir kahraman olarak yer almamakta ve bir dış-gözlemci olarak “ses”ini duyurmaktadır. Dolayısıyla bu şiirde anlatı düzeyi heterodiegetiktir yani dış-odaklanma söz konusudur.

Turgut Uyar’ın “O Köy Yine Kendi Rüyasındadır” ve Orhan Veli’nin “Yol Türküsü” şiirlerinde ise şairler kişisel tecrübe öykülerini anlattıkları ve şiirler biyografik unsurlar taşıdığı için “ben” anlatıcı vardır.

Çocukluğunda ve gençlik yıllarında köy hayatını tecrübe etmiş olan Turgut Uyar, şiirlerinde Anadolu’dan ve köy hayatından sevgi ve özlemle bahsetmektedir. Köy hayatı onun için huzurun ve doğayla kurulan özgür ve dolaysız ilişkilerin sembolüdür.

“Heybetli Arsiyan dağlarında bir gün

Atım yoruldu, ben yoruldum.
Şimşekli, fırtınalı bir ikindi
Çektim atın dizginlerini, yağmurlar içinde
Banarhev köyünde indim...” (Uyar, 2010: 39).

Şair dizelerden anlaşıldığı üzere “O Köy Yine Kendi Rüyasındadır” şiirinde de Anadolu’da Artvin’in Şavşat ilçesindeki Arsiyan yaylasında yaptığı bir yolculuktan ve yolculuk esnasında yaşadıklarından bahsetmektedir. Turgut Uyar, askerî memurluk okulunu bitirdikten sonra dört yıl kadar Ardahan’ın Posof ilçesinde askerî memur olarak görev yapmıştır. Şairin bu yolculuğu o dönemde gerçekleştirdiği düşünülebilir.

1946’da yayımlanan “*Destan Gibi*” adlı şiir kitabında yer alan “Yol Türküleri”, Orhan Veli’nin Garip akımı anlayışından sıyrılarak halk şiirine yönelmesinin dönüm noktası sayılan şiiridir. Asım Bezirci, bu değişimin sebebi olarak II. Dünya Savaşı sonrası meydana gelen yoksulluğun toplumun bütün katmanlarını etkilemiş olmasını gösterir (Bezirci, 2003: 82).

“Hereke’den çıktım yola,
Selâm verdim sağa sola,
Haydi, benim bu dünyaya garip gelmiş şairim,
Yolun açık ola!” (Veli, 2006: 84).

Dizelerden hareketle Orhan Veli’nin Hereke’den Zonguldak’a kadar yaptığı yolculuğu, yolculuk esnasında uğradığı diğer mekânları ve bu mekânlarla ilgili gözlemlerini aktardığı söylenebilir.

Her iki şiirde de şair; başkalarının yolculuğunu gözlemleyen değil, bizzat yolculuğun yani olayın içinde yer alan konumundadır. Anlatıcı görevini üstlenen şair aynı zamanda eylem düzeyinde bir karakter olarak görünmektedir. Dolayısıyla bu şiirlerde homodiegetik yani hikâye-içi anlatım söz konusudur. Şiirlerde anlatılanlar, hikâyenin içinde yer alan bir karakterin bakış açısından sunulduğu için burada “iç-odaklanma” (inter-focalization) söz konusudur. Dolayısıyla her iki şair de şiirlerinin “iç-odaklayıcı”sı bir diğer ifadeyle “yansıtıcı”sı konumundadır.

2. Olay Örgüsü ve Anlatı Kişileri

Olay örgüsü, bütün edebî eserlerin genel bir niteliği olarak kurmacaya dayanır. Yani; yazar gerçek dünyadan malzemesini toplayarak bu malzemeyi kendi zevki, sanat anlayışı ve dünya görüşüne göre bir seçme ve ayıklama yaptıktan sonra yeniden düzenler. Bu sebeple olay örgüsündeki olayların gerçekliği ile hayatın gerçekliği birbirinden farklıdır

(Çeetişli, 2014: 22). “Olay örgüsü, anlatının özel olarak, özenle ve belirli bir amaca göre biçimlendirilmesidir.” (Tekin, 2014: 75).

“Sivas Yollarında” şiirinde belirgin bir olay örgüsü yoktur. Anlatıcı, olay değil durum eksenli bir yaklaşım sergilemektedir. Anlatıcı yolda gerçekteşen bir olayı değil yolun süreklilik içerisindeki durumunu anlatır. Yoldan gece vakti tekerlekleri meşeden kağnılar geçmektedir. Bu kağnılarda suskun köylüler vardır ve bir şeyler taşımaktadırlar. Anlatıcı köylülerin ne taşıdiklarını görmez, bilmez ama tahmin eder. Taşınan şey odun olabilir, tuz olabilir, dahası hasta olabilir. Gökyüzünde yıldız görünmeyecek kadar karanlık olan gecede, kağnıyla yapılan bu yolculuğun zorluğunu arttıran bir unsur daha vardır: soğuk rüzgâr. Bu rüzgâr öyle keskin ve bıçak gibidir ki el ayak şişir. Bu şartlarda yaşayan köylülerin ezilmiş gönülleri ise sevdıyla dolup taşmaktadır. Gecenin soğuğuna yoldan tozu dumana katarak geçen ve işiği yollara vuran kamyonlar eşlik ederken kağnılar kamyonların geçişine aldırmadan ağır ağır yollarına devam etmektedir.

“O Köy Yine Kendi Rüyasındadır” şiirinde ise olay örgüsü daha belirgindir. Anlatıcı şavşat ilçesinin Arsiyan Yaylası’nda at üstünde gerçekteşirdiği bir yolculuğu anlatmaktadır. Yolculuk esnasında ikinci vakti, yolcu ve at yorulurlar ve yağmurda ıslanırlar. Bu yüzden Banarhev köyünde mola verilir. Köyde muhtarın odasında misafir edilen anlatıcı, burada üzerindikileri kurutur ve tanıştığı iki yabancı ile birbirlerini yıllardır tanıyormuşçasına sohbet eder. Banarhev köyü, muhtarın odası ve oradakilerin sıcak sohbeti ile anlatıcı insan olmanın keyfine varır. Sohbet esnasında kadınlardan söz açıldığında anlatıcı farklı duygulara kapılır. Nihayet gece olur. Muhtarın odasındaki misafirhanede diğer misafirlerle beraber sabaha kadar huzurlu ve mutlu bir uyku çeker. Anlatıcı, uykusunda rüya görürken köyün de bünyesindeki bütün canlılarla beraber kendi rüyasını gördüğünü düşünür. Yıllar sonra bile oradaki geceyi ve köyün sıcaklığını hatırlar. Suyu, havası, alabalıkları ile köyün hala aynı sıcaklığı koruduğunu ve rüyasını görmeye devam ettiğine inanır.

“Yol Türküleri” şiiri, şairin bir sabah güneş doğmadan Hereke’den çıktığı yolculuğun hikâyesi gibidir. Sabah erken çıkılan bu yolculukta, birçok yerleşim yerinden geçilir ve bu yerlerin bazılarında mola verilir. Anlatıcı buralardaki gözlemlerini ve bu gözlemlerin kendi duygu ve düşünce dünyasındaki etkilerini paylaşır. İzmit’e vardıklarında sonbahar yapraklarıyla örtülü sokaklarda elleri ceplerinde şarkılar söyleyerek bir aşağı bir yukarı dolaşır. Arifiye’den geçerken enstitü müdürü Süleyman Bey, oradakilere bir selam gönderir. Anlatıcı, Düzce Yeşilyurt Oteli’nde

geceyi şarkılar ve türküler eşliğinde geçirir. Bu anlarda dertleri depreşen şair, uzaktaki sevgilisini özler. Onsuzluğa alışmanın ve onu unutmanın pek mümkün olmadığını fark eder. Sabah güneş doğmadan pencereden dışarıya bakar ve sevgilisinin o saatte dördüncü uykuda olduğunu hayal eder. Bu hayalle birlikte İstanbul'u, Galata Köprüsü'nü, limanda bekleyen kayıkları, gemileri ve hayat mücadelesindeki insanları düşünür. Düşüncelerinden sıyrılıp tekrar yolculuğa dönen anlatıcı; Bolu Dağları'ndan geçişini, Bolu Beyi'nin hikâyesine göndermeler yaparak anlatır. Bolu Dağı'ndan inerken kereste indiren arabaları ve arabacıları görür. Onların yoksullukları anlatıcının dikkatini çeker. Gerede yolundaki Reşadiye Gölü ise şairlik duygularına ilham verici niteliktedir. Bu esnada geçmiş, askerlik günlerini ve o günlerindeki özlemlerini ve hayallerini hatırlar. Eyüp'ün en güzel saatlerinde -akşam vakti- bir aşçı dükkânına gidip içmeyi hayal etmiştir. Bu sırada yolculuk devam eder. İbircik köyünden geçerken bir kahveye uğrarlar. Sonunda Gerede'ye varırlar ve Zonguldak'a yaklaşırlar. Zonguldak şairin iyi bildiği bir şehirdir. Daha şehre varmadan şehrin güzelliklerini hayal etmeye ve anlatmaya başlar. Dağların tepesini, denizle göğün birleşmesini, rüzgârlarla buluşmayı, şehrin ilçelerini, rıhtıma kömür taşıyan vagonları ve iş çıkışı yollara dökülen soluk benizli insanları sevgi ve heyecanla anlatır. Şiirin sonunda şair, yolculuğun bitişini limandaki gemilerin yeni ufuklara yelken açmasıyla birleştirerek yolculukların sürekliliğine işaret eder.

“Sivas Yollarında” şiirinde anlatı kişileri; anlatıcı, kağnılardaki köylüler ve kamyon şoförleridir. “O Köy Yine Kendi Rüyasındadır” şiirinin anlatı kişileri, anlatıcı ve muhtarın odasındaki iki yabancıdır. “Yol Türküleri”nde ise Enstitü Mektebi müdürü Süleyman Edip Bey, şairin sıkça hatırladığı uzaktaki sevgilisi, Bolu Dağları'ndan kereste indiren arabacı, İbircik köyündeki kahveci anlatı kişilerini oluşturmaktadır.

3. Zaman

Anlatıda zaman; verilmek istediği mesaja, sanatçının estetik anlayışına ve türün imkânlarına göre, gerçek zamanda yapılan değişiklikler ve düzenlemelerle oluşturulur. Bu bağlamda anlatı zamanı iki temel düzeyde gerçekleşir. Birincisi olayın gerçekleştiği zaman, diğeri ise bu anlatma eyleminin gerçekleştiği zamandır (Çetişli, 2014: 76). Bir de olayın yazar ya da şair tarafından kurgulandığı ve anlatı içine yerleştirildiği “anlatım süresi” vardır. Olayın ne kadar bir zaman dilimi içinde sunulacağı tamamen sanatçıya bağlıdır. Ayrıca zaman akışının kronolojik ya da karışık bir şekilde verilmesi; yine sanatçının niyeti, beklentisi, dünya görüşüyle

beraber aktarılabacak olayın içeriğiyle ilgilidir. Klasik anlatılarda olayların işleniş kronolojik bir sıra izler (Aktaş, 1991: 117).

Cahit Külebi, bir anlatıcı olarak şiire giriş vaktinin “gece” olduğunu ilk mısırada belirtir: “Sivas yollarında, geceleri”. Bu mısraın şiirin diğer bölümlerinde de yinelenmesi, vak’a zamanının şiir boyunca değişmediğini göstermektedir. Ayrıca ikinci bölümde “Ne, yıldızlar kaynaşır gökyüzünde” dizesi ile üçüncü bölümdeki gelip geçen kamyonların ışığının yola vuruşunu betimleyen “Şavkı vurur yollara,” dizesi de vaktin gece olduğunu teyit eder niteliktedir. “Bıçak gibi” bir rüzgârın betimlemesi ise mevsimsel zamanın “kış” olduğuna dair bilgi vermektedir. Buradan hareketle anlatıcının anılara giriş zamanının yani anılarındaki Sivas yollarının canlanış zamanının da bir kış günü ve gece vakti olduğu söylenebilir.

“O Köy Yine Kendi Rüyasındadır” şiirinde ise anlatı, “kişisel tecrübe anlatısı” (Jahn, 2012: 50) olduğundan şair ile yani metnin üreticisi ile metnin anlatıcısı aynı kişilerdir. Anlatıcı, Arsiyan Dağları’nda yaptığı yolculuğa ne zaman başladığını belirtmese de şiirin anlatısı “şimşekli, fırtınalı bir ikindi” başlar. Anlatının esas bölümünü teşkil eden Banarhev köyünde yaşananlar ise bu ikindi vaktinden geceyi de kapsayacak şekilde ertesi gün sabaha kadar devam eder. “Düşlerimin ve insanların yanı başında/ Sabahlara kadar uyudum.” (Uyar, 2010: 39) dizeleriyle şair-anlatıcı okuyucuya bunu duyurmaktadır. Zaten şiirin başlığında geçen “rüya” kelimesi de geceyi çağrıştırmaktadır.

“Yol Türküleri”nde de “O Köy Yine Kendi Rüyasındadır” şiirinde olduğu gibi “kişisel tecrübe anlatısı” söz konusudur. Hereke’den başlayan bir yolculuğun anlatıldığı şiirin ilk dizelerinde yolculuğun başlama zamanı belirtilmez. Okuyucu ikinci bölümde;

“Sonbahar;

İzmit sokakları yaprak içindeydi.” (Veli, 2006: 84) dizelerinden vak’a zamanının sonbahar olduğunu öğrenir. Anlatıcının metne giriş zamanı ise yedinci bölümde,

“Sabahları erken kalkılıyor yolculukta;

Doğan güneşe karşı,” (Veli, 2006: 85) dizelerinde açığa çıkar. Düzce’ye vardıklarında gece olmuştur.

“Düzce’deyim Yeşil Yurt otelinde.

Otelin önü çarşı,

Salepçiler salep satar otele karşı” (Veli, 2006: 85).

“Yine dertli geçirdim geceyi” (Veli, 2006: 85).

“Güneşten sonra yattım,

Güneşten önce kalktım;” (Veli, 2006: 86).

Bu dizelerden anlatıcının geceyi Düzce’de geçirdiği ve ertesi sabah güneş doğmadan tekrar güne başladığı anlaşılmaktadır. Yolculuk ertesi gün de devam eder. Bir Balkan türküsünden alınma “Akşam oldu yine bastı kâreler” (Veli, 2006: 88) dizesi Gerede’ye vardıklarında akşam vaktinin yaklaşmakta olduğunu gösterir. “Gerede’ye vardık, günlerden Pazar” (Veli, 2006: 89) dizesindeki “Pazar” ifadesinin şiire alıntılanan türküde geçtiği için mi yoksa gerçekten vak’a zamanını gösteren bir ibare olarak mı şiirde yer aldığı tam anlaşılamamaktadır. Nihayet Zonguldak’a varılır.

“Güneşli bir günde,

Masmavi göreceğiz Karadeniz’i.” (Veli, 2006: 89) ifadesinden şehre ulaşıldığında henüz güneşin batmamış olduğu çıkarımı yapılabilir.

“Paydos saatlerinde yollara dökülen

Suluk benizli insanlarıyla” (Veli, 2006: 89) dizeleri de bu çıkarımı desteklemektedir.

4. Mekân

Anlatıda mekân, durumların ve olayların içinde gösterildiği, sunulduğu yerdir. “Edebî mekân, nesnelere ve karakterlerin yerleştirildiği ortamdır. (...) Mekân anlatı durumunun konumlandığı bütün ortamlardır.” (Jahn, 2012: 50). Dolayısıyla anlatı içerisindeki ev, okul, bahçe, köyler, kasabalar, şehirler, tabiat manzaraları... gibi bütün fiziksel ortamlar mekâna dâhildir. Mekân; anlatıda olayın geçtiği yerlerin bulunabilmesi ve okuyucudaki hayal gücünün güçlendirilmesi için coğrafi bilgiler verme, eserin var oluş nedenine zemin hazırlama, olayın geçtiği yer hakkında okuyucuyu bilgilendirme, anlatıdaki diğer unsurlara etki ederek onlara güç katma, anlatıcı ve anlatı kişilerinin psikolojik durumunu yansıtmaya, anlatının ritimli olmasını sağlama görevlerini yerine getirir. “Mekân unsurundan, kahramanın kimliğiyle birlikte içinde yaşanan ortamın sosyokültürel portresinin çizimi yönünden de yararlanır.” (Tekin, 2014: 164). Dolayısıyla mekân sadece olay ve hareketleri değil, sosyal ve kültürel hayattaki değişim ve farklılıkları da sergileyen bir çevre, atmosferdir. Şunu da unutmamak gerekir ki anlatılan mekânın mahiyeti ne olursa olsun onun okura yansıtılma şeklini belirleyen anlatıcının bakış açısidir.

“Sivas Yollarında” şiirinde mekân, şiirin başlığından itibaren kendini gösterir. Şiirin gövdesini oluşturan bölümlerde ise “Sivas yollarında,

geceleri” dizesi yinelenerek mekânın sabitliğine vurgu yapılır. Mekâna ait bir diğer belirleyici husus, yollarda ağır ağır ilerleyen kağnılardır.

“Ağız dil vermeyen köylüler

Odun mu, tuz mu, hasta mı götürürler?” (Külebi, 2003: 16) dizeleri ise kağnıların taşıyıcılık fonksiyonunun çeşitliliğine işaret etmektedir. Özellikle “hasta mı götürürler” ifadesi, dönemin sosyo-ekonomik durumu üzerinde okuyucuyu düşünmeye sevk etmektedir. Kağnılarla birlikte yoldan geçen kamyonlar da bir diğer mekân unsurudur.

“Kamyonlar gelir geçer, kamyonlar gider

Toz duman içinde” (Külebi, 2003: 16) dizeleriyle anlatıcı, yolların durumuna ilişkin olarak okuyucuya sezdirmelerde bulunmaktadır. Kamyonların toz duman içinde geçişi, yolların topraktan olduğuna ve dolayısıyla insanların geri kalmışlık ve yokluk içindeki yaşantılarına işaret etmektedir.

Mekânın ele alınışında şairin bakış açısının da etkili olduğu bilinmektedir. Cahit Külebi'nin Anadolu'da geçirdiği çocukluk ve öğrencilik yıllarının hem bireysel anlamda hem de toplumsal çizgide yoksullukla kuşatılması, şairin mekâna bakış açısının şekillenmesinde rol oynamıştır. Çocukluk ve ilk gençlik dönemlerini Kurtuluş Savaşı yılları ile yeni Türkiye'nin kurulma sancıları ve ardından II. Dünya Savaşı'nın dünya çapındaki yıkımları arasında Anadolu'nun çeşitli yerlerinde geçiren şair, ülkenin içinde bulunduğu kötü ekonomik koşulları ve Anadolu köylüsünün her bakımdan imkân kısıtlılıkları içindeki yaşamını şiirlerine taşır.

Turgut Uyar'ın “O Köy Yine Kendi Rüyasındadır” şiirinde yine mekâna dair belirleyicilik, şiirin başlığında ortaya konur. Olay örgüsü “köy” ekseninde gelişmektedir. Ancak burada unutulmaması gereken nokta, bu köye bir “yol” üzerinden ulaşılmış olmasıdır. Bu köy, şiirin ilk dizesinde söylenen Arsiyan Dağları'ndadır. Şair bu dağlarda yaptığı yolculuk esnasında yorulur ve Banarhev köyünde muhtarın odasına misafir olur. Muhtar'ın odasında yaşananlar ve hissedilenler anlatıcıyı mutlu eder. O mekânda geçirilen gece ömür boyu unutulmaz. Banarhev köyü, muhtarın odası, odadaki yatak yorgan, uzaktan duyulan sesler, köyün suları ve alabalıkları ve sohbet edilen köylüler, anlatıcının gözünde bir bütün olarak mutluluk tablosu oluşturmuştur. Bu tabloyu zihninde adeta ölümsüzleştiren şair, yıllar sonra hatırladığında bile o köyün hâlâ aynı güzelliğini ve sıcaklığını hiç bozmadan koruduğunu düşünmektedir. Şiirin başlığı da okuyucuda bu sezgiyi oluşturmaktadır. Mihail Bahtin'in böylesi mekânlarla ilgili tespiti bu görüşleri destekler niteliktedir:

“Böylesi kasabalar, çok önemli bir örnek olan (taşra romancılarının yapıtlarındaki) pastoral de dâhil olmak üzere birçok farklı anlatı çeşidinde boy gösterir. (...) Bu tür kasabalar gündelik döngüsel zamanın mahalleleridir. Burada hiçbir olaya rastlanmaz, yalnızca kendilerini sürekli yineleyen etkinlikler bulunmaktadır. Zaman burada ilerlemekte olan hiçbir tarihsel devinim barındırmaz; bunun yerine dar devirlerle ilerler: Günün, haftanın ayın bir kişinin yaşamının devri. Bir gün bir gündür yalnızca, bir yıl bir yıldır; bir yaşam bir yaşam kadardır.” (Bahtin, 2014: 301).

Yol Türküleri”nde de makalenin başında belirtilen “yol” metaforu yoğunluklu biçimde kendini hissettirir. Bu şiirde vak’a zamanı diğer iki şiire göre daha uzun olduğundan mekân olgusu da daha geniş yer tutmuştur. Bahtin’in “Yol, tesadüf egemenliğindeki olayların resmedilmesine özellikle uygundur.” (2014: 297) tespiti bu şiirde kendini gösterir. Anlatı mekânı, geniş bir coğrafyayı içine almaktadır. Hereke’den başlayıp Zonguldak’ta sonlanan yolculuk esnasında, yol boyu uğranılan mekânlar hakkında okuyucuya bilgiler verilir. Sırasıyla yapraklar içindeki İzmit sokakları, Arifiye, Adapazarı’nda Enstitü Mektebi, Düzce’de Yeşilyurt Oteli, Bolu Dağları, soğuk sulu pınar başları, kesilmiş kavaklar, dağdan ovaya kereste indiren arabalar, sonrasında Gerede yolunda Reşadiye Gölü, İbircik Köyü, Gerede ve nihayet Zonguldak. Şair iyi tanıdığı Zonguldak’ı ise daha şehrin içine varmadan uzaktan tasvir eder. Şiirde geçen gökle birleşmiş masmavi Karadeniz, Balkaya, Karpuz, E.K.İ. (Ereğli Kömür işletmesi) gibi yerler, Zonguldak’a ait mekânlardır. Şiirdeki son mekân gemilerin yolculuğa çıktığı limandır. Şair ayrıca şiirin içinde yolculuk esnasında hatırladığı anlarının ve ümitlerinin de mekânlarını gösterir okuyucusuna. Düzce Yeşilyurt Oteli’nin penceresinden güneşin doğuşunu izlerken İstanbul’u ve sevgilisini hatırlar. Hatırasındaki sevgiliyi ve İstanbul’u şöyle anlatır:

“Sevgilim, dedim,
Dördüncü uykudadır şimdi;
Galata Köprüsü açılmak üzeredir;
Kül rengi sulara
Kirlî bir gün ışığı dökülecektir.” (Veli, 2006: 86).

Anlatıcının yolculuğun bir başka bölümünde askerliğini dahası askerliği sırasındaki İstanbul özlemine anlattığı bölümdeki mekânlar ise Haliç iskelesi, bir aşçı dükkânı ve Eyüp’tür.

İncelenen üç şiirde de “yol” ve “yolculuk” üzerinden şairlerin mekânı algılama şeklini ve bu algının onların duygu ve düşünce dünyalarındaki etkisini görmek mümkündür. Çünkü “Yolda insanların yazgılarını ve

yaşamlarını tanımlayan uzamsal ve zamansal diziler, bir yandan toplumsal mesafelerin kaybolmasıyla giderek daha karmaşık ve daha somut bir hal alırken, aynı zamanda birbirleriyle farklı şekillerde birleşirler. Yol kronotopu hem yeni başlangıçların hareket noktası hem de olayların sonuçlandığı yerdir.” (Bahtin, 2014: 297).

5. Anlatım Teknikleri

Anlatım teknikleri şiirde öyküsellığı meydana getiren en önemli unsurlardandır. Bu yazıda ele alınan üç şiir de anlatım tekniği yönünden oldukça zengindir.

5.1. Tasvir

Bu tekniğin uygulanmasında amaç okuyucunun görmediği bir görüntüyü, olayı, yeri, okuyucunun zihninde canlandırmaktır. Bu yöntemde beş duyardan ve hareket ögesinden yararlanılır. Ancak hareket ögesi neden-sonuç ilişkisine dayanmamaktadır. Tasvir; kurmaca eseri oluşturan mekân, olay, zaman gibi unsurların sözcüklerle resmedilmesi, görünür hâle getirilmesi, okurun gözü önünde sözcüklerle bir resim çizilmesidir. Tasvir, anlatılanların somutlaştırılması için izlenen bir yoldur.

Tasvirler anlatıcının bakış açısına göre dekor düzeyinde kalabilir ya da işlevsel hâle gelebilir. Buna göre iki tür tasvir karşımıza çıkar: 1. Objektif (Nesnel) Tasvir. 2. Subjektif (Öznel) Tasvir.

“Sivas Yollarında” şiirinde Cahit Külebi, şiirin isminden de anlaşılacağı üzere bir “yol”u tasvir etmektedir. Bölümlerin sonunda tekrarlanan “Sivas yollarında geceleri” dizesi bu tasvirin gece yapılan gözlem ya da gözlemlere dayandığını göstermektedir. Anlatıcının bakış açısı karamsar bir ruh halini yansıtmaktadır. Tekerlekleri ağaçtan yapıldığı için kağnılar mecburen “ağır ağır” gitmektedir. Bu ağır gidişte “Ne yıldızlar kaynaşır gökyüzünde” dizesiyle betimlenen göğün koyu ve karanlık görüntüsü de etkilidir. Anlatıcı “Ağız dil vermeyen” ifadesiyle köylülerin suskunluğuna ve çaresizliğine dikkat çeker. Bir taraftan da “eli ayağı şişiren”, “bıçak gibi” sert bir rüzgâr esmektedir. Kağnılarla birlikte yoldan “toz duman içinde” ve “ışığı yollara vuran kamyonlar” da geçmektedir. Şair dizeleriyle 1940’lu yılların Türkiye’sinde, Sivas’ın köy yollarını tasvir ederken dönemin sosyo-ekonomik durumuna da işaret eden tasvirlerde bulunmuştur.

“O Köy Yine Kendi Rüyasındadır” şiirinde anlatıcı, “heybetli” Arsiyan Dağları’nda, “şimşekli, fırtınalı bir ikindi vakti”nde ve “yağmurlar içinde”, yorgunluğunu gidermek için girdiği bir köy odasında yaşadıklarını ve hissettiklerini okuyucunun gözünde canlandırmaya çalışır. Bu şiirdeki tasvirler, “Sivas Yollarında” şiirinin aksine anlatıcının iyimser ve huzurlu

ruh halini yansıtmaktadır. Anlatıcının odadaki yabancılarla yaptığı sohbeti “yıllardır tanircasına” diye nitelemesi ve bundan dolayı insan olduğuna “gizli gizli sevinmesi” bu ruh halinin işaretleridir. Diğer şiirde olduğu gibi bu şiirde de şair karanlıktadır ve uzaktan sesler duyulmaktadır. Ancak bu durum şairde olumsuz bir duygu oluşturmaz. Çünkü anlatıcı, dışarıdaki bütün korku verici unsurlardan köyün sıcaklığına sığınmıştır. Hatta uyurken “yanı başında” yabancı insanların bulunması, onda rahatsızlık değil mutluluk uyandırır. Her iki şiirde de betimlemeler anlatıcının bakış açısını ve duygu dünyasını yansıttığından öznel tasvir türü ağır basmaktadır.

Orhan Veli “Yol Türküleri” şiirinde hem öznel hem nesnel tasvir yöntemi kullanmıştır.

“İzmit sokakları yaprak içindeydi”, (Veli, 2006: 84).

“Otelin önü çarşı, Salepçiler salep satar otele karşı” (Veli, 2006: 85) dizeleri şiirdeki nesnel tasvire örnek sayılabilir.

“Bir göl ki...

İnsanın şair olup şiir söyleyeceği geliyor”, (Veli, 2006: 87).

“Kirli bir gün ışığı” (Veli, 2006: 86) dizeleri ise öznel tasvir örnekleridir.

5.2. Anlatma

Anlatma, anlatı olayları ve kişilerinin belli bir mekân ve zaman zemininde okuyucuya aktarılmasıdır. Anlatma tekniği, anlatıcının varlığının ve ağırlığının en yoğun hissedildiği tekniktir. Bu yöntemde esas olan anlatımın figür olmayan bir anlatıcı tarafından onun bakış açısı ile oluşturulmasıdır (Sazyek, 2004: 103-118).

Yukarıdaki açıklamalardan hareketle “Sivas Yollarında” isimli şiirde figür olmayan bir dış anlatıcı, gözlemlerini dış-odaklı bir bakış açısıyla anlattığı için anlatma yönteminin kullanıldığını söyleyebiliriz. Şair Sivas’ın köy yollarında şahsen tanık olduğu manzaraları dış bakış açısıyla anlatmaktadır. “O Köy Yine Kendi Rüyasındadır” ve “Yol Türküsü” adlı şiirlerde ise öykünün içinde bizzat yer alan anlatıcılar, yolculuk esnasında gördüklerinin ve yaşadıklarının kendi üzerlerindeki etkisini doğrudan ve doğallıkla aktarmaktadır.

5.3. Diyalog- Monolog

Diyalog yöntemi, sadece “Yol Türküleri” şiirinde kullanılmıştır.

“-Selâmün aleyküm kahveci dayı!

-Aleyküm selâm, evlât,

-Bir hastamız var, makine bekliyor” (Veli, 2006: 88).

“-Memleket, hemşeri?

- Sinop.” (Veli, 2006: 88) dizelerinde dış diyalog söz konusudur.

“Haydi, benim bu dünyaya garip gelmiş şairim,

Yolun açık ola!” (Veli, 2006: 84) dizelerinde şair iç diyalog yöntemine başvurmuştur.

“Alışamıyacak mıyım,

Unutamıyacak mıyım?” (Veli, 2006: 86).

“Sevgilim, dedim,

Dördüncü uykudadır şimdi;” (Veli, 2006: 86) dizelerinde ise iç monolog yöntemi kullanılmıştır. Özellikle diyalog yöntemi şiirin anlatıya yaklaşmasında büyük rol oynamaktadır.

5.4. Montaj (Alıntı)

Montaj, sanatçının başkalarının dile getirdiği hazır bir anlatım parçasını kalıp halinde kendi kompozisyonunda bir mozaik taşı gibi kullanmasıdır (Aytaç, 1990: 66). Bu tekniği kullanırken dikkat edilmesi gereken husus, alınan metnin eserin genel dokusuna uyum sağlaması ve bu dokuyla bütünleşmesidir (Tekin, 2014: 268).

İncelenen üç şiirden yalnızca “Yol Türküleri” şiirinde montaj tekniği kullanılmıştır. Şair yolculuk boyunca geçtiği her yörenin kendine has türküleri ve söyleyişlerinden alıntılar yaparak şiire yerleştirmiş, böylece hem yolculuğu hem de şiiri monotonluktan kurtarmıştır. Örneğin; İzmit’ten geçerken “İzmit’in köprüsü betondur beton...” (Veli, 2006: 84)türküsünü, Adapazarı’ndan geçerken “Ada yolu kestane/ Aman dökülür tane tane.” (Veli, 2006: 85) söyleyişini, Bolu Dağları’na tırmanırken de Bolu Beyi’nin “Hemen Mevlâ ile sana dayandım / Arkam sensin, kalem sensin, dağlar hey!” (Veli, 2006: 86)seslenişini şiire montajlamıştır.

Montaj tekniğinin Orhan Veli şiirinde görülmesinin nedeni şairin bu şiirinde halk romantizmine yönelmesidir. Onun bu yöneliminde Sabahattin Eyuboğlu’nun etkisi vardır. Melih Cevdet Anday, Orhan Veli’nin türküler ve deyimler üzerinden oluşturmak istediği şairaneliği Eyuboğlu’nun hazırladığını belirtir (1984: 47).

6. Dil ve Üslup

Şiiri şiir yapan bütün unsurlar içinde en önemlisi şiirin dilidir. Ölçü, uyak, anlam sanatları gibi özellikler dönem dönem önemini yitirse de şiir dili, şiirin “esas”ı olarak varlığını devam ettirir. Anlatımcı şiirde bir hikâye anlatılsa da hikâye şiirselliğe hâkim olmamalı ve şiir içinde eritilmelidir. Öykü-şiirin bu özelliğiyle beraber “anlatı”nın doğasından gelen birtakım

kullanımlar da varlığını hissettirir. Anlatıda hareketliliği gösteren çekimli fiiller buna örnek gösterilebilir. “Sivas Yollarında” şiirinde;

“Ne, yıldızlar kaynaşır gökyüzünde,
Ne, sevdıyla dolup taşar gönüller”

“Bir rüzgâr eser ki, bıçak gibi
El ayak şişer.”

“Kamyonlar gelir geçer, kamyonlar gider”

“Şavkı vurur yollara,

Arabalar dağılır şoförler söğür,” (Külebi, 2003: 16) dizelerinde “gider, götürürler, kaynaşır, gider, şişer, gelir, geçer, gider, vurur, dağılır, söğür,” gibi hareket bildiren fiiller daha çok geniş zamanda çekimlenmiştir. Şair, bu tercihiyle tasvir ettiği manzaranın gelip geçici olmadığını, geniş zamana yayıldığını ve tekrarlandığını göstermektedir. Ayrıca fiillerin 3. tekil şahısla çekimlenmiş olması da anlatıcının olayın dışında gözlemci durumunda bulunduğunu ve metinde heterodiegetik bir anlatım olduğunu göstermektedir. “O Köy Yine Kendi Rüyasındadır” şiirinde geçen;

“Çektim atın dizginlerini, yağmurlar içinde
Banarhev köyünde indim.” (Uyar, 2010: 39).

“Kadın lâfı geçti mi söz arasında
Bir tuhaf oluyordum.” (Uyar, 2010: 39).

“Uzak uzak sesler duyuyordum.
Girdim yatağa, çektim yorganı” (Uyar, 2010: 39).

“Ben gidince bir şey değişmedi biliyorum.” (Uyar, 2010: 39) dizelerinde “çektim, indim, oluyordum, girdim, uyudum, duyuyordum, değişmedi, biliyorum” fiilleri değişik kip ve şahıs çekimlerini içermektedir. Özellikle 1. tekil şahıs kullanımının çok olması, anlatıcının olayın içinde yer aldığını göstermektedir. Ayrıca geçmiş ve şimdiki zaman kiplerinin bir arada kullanılması, anlatıcının geçmişte yaşanmış bir olayı içinde bulunduğu şimdiki zamanda hatırlayarak aktardığını göstermektedir.

“Hereke’den çıktım yola,” (Veli, 2006: 84).

“Bir yol da burada duralım;” (Veli, 2006: 84).

“Sabahları erken kalkılıyor yolculukta;” (Veli, 2006: 85).

“Savulun geliyorum, hey Bolu beyleri!” (Veli, 2006: 86).

“Gideceğim bir ahçı dükkânına” (Veli, 2006: 88).

“Gemiler vardı limanda gemiler
Her biri yeni bir ufka gider.” (Veli, 2006: 89).

“Yol Türküleri” şiirinde ise yukarıdaki mısralarda geçen “çıkıttım, durdu, dedi, duralım, savulun, geliyorum, gideceğim, gider” fiilleri gibi çok farklı kip ve şahısla çekimlenmiş fiiller yer almaktadır. Bunun sebebi; anlatıcının gerçekleştirdiği uzun yolculuğunu anlatımında geçmişe ait tecrübe ve gözlemleriyle birlikte geleceğe dair umutlarına da yer vermesidir.

“Bu dağlardan geçmedinse,
Bu suların içmedinse,

Yaşadım deme be, ahbab.” (Veli, 2006: 87) gibi ifadelerde ise şairin tamamen günlük konuşma diline kaydığı görülmektedir. Gelecek zaman kipiyle çekimlenmiş fiiller ise daha çok şairin geleceğe dair umut ve beklentilerini anlatmak için kullanılmıştır.

Üç şiirde de anlatımda dikkat çeken en önemli özellik sadeliktir. Anadolu insanının duygu, düşünce ve yaşantısı oldukça yalın bir dille işlenmiş, anlam mekânsal arka planının içine anlaşılabilir bir biçimde indirilmiştir.

Sonuç

Bu çalışmada, Cahit Külebi'nin “Sivas Yollarında”, Orhan Veli'nin “Yol Türküleri” ve Turgut Uyar'ın “O Köy Yine Kendi Rüyasındadır” başlıklı şiirleri anlatıbilim açısından incelenmiştir. Bu şiirlerin ortak noktası mekânsal arkaplanda Anadolu'nun yer alması ve şiirlerin “yol” ve “yolculuk” metaforu üzerinden kurgulanmasıdır. Üç şiir de anlatıya dair biçimsel unsurlar barındırmaktadır. Şiirlerde anlatının temel unsurlarından olan anlatıcı, olay örgüsü, anlatı kişileri, zaman, mekân unsurlarının, anlatım tekniklerinin ve anlatıya ait dilin, şiir diliyle harmanlandığı görülmektedir. Şiirlerde ortak konu olarak 1940 sonrası dönemde Anadolu insanının yaşayışı, acıları, sıkıntıları, umutları ve tüm imkânsızlıklara rağmen yaşama tutunmaları anlatılır. Bununla birlikte Anadolu, modern yaşamın göstermelik estetiğinden uzaklığıyla özgürlüğün, doğallığın, yaşama sevincinin ve umudun da sembolüdür. Şiirlerde Anadolu insanı siyasal yönden değil toplumsal-kültürel nitelikleri üzerinden ele alınmıştır. Bu bağlamda üç şair de Anadolu gerçekliğini anlatmak için soyut ve imgesel bir söyleyiş yerine, anlatma ve gösterme imkânlarını artırma arayışına girmiş ve bu sebeple öykünün yapısal özelliklerini şiirde kullanma yoluna gitmişlerdir. Burada asıl amaç, anlatı unsurlarını kullanarak şiirin gücünü arttırmak ve dönemin sosyal, fiziksel ve ekonomik durumunun bireysel ve toplumsal yansımalarını göstermede bu tekniği bir yol olarak kullanmaktır.

Kaynakça

- Aktaş, Şerif (1991). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Birlik Yayınları.
- Anday, Melih Cevdet (1984). *Akan Zaman, Duran Zaman-1*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Aristoteles (2008). *Poetika*. (Çev. İsmail Tunalı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Asiltürk, Baki (2013). *Türk Şiirinde 1980 Kuşağı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Aytaç, Gürsel (1990). *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Bahtin, Mihail (2014). *Karnavalın Romana: Edebiyat Teorisinden Dil Felsefesine Seçme Yazılar*. (Çev. Cem Soydemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bezirci, Asım (2003). *Orhan Veli (Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Eserleri)*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Cuddon, J. A. (1984). *A Dictionary of Literary Terms*. Middlesex (England): Penguin Books.
- Çetin, Nurullah (2013). *Behçet Necatigil, Hayatı, Sanatı ve Eserleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çetişli, İsmail (2014). *Metin Tahlillerine Giriş 2, Hikâye-Roman-Tiyatro*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Doğan, M. Can (2000). “Şiir ve Hikâye”. *Hece, Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, 46-47: 204-210.
- Fuat, Memet (1996). “Öykülü Şiir”. *Dağlarda Yüreğim*. İstanbul: Adam Yayınları, 234-236.
- Genette, Gerard (2011). *Anlatı Söylemi*. (Çev. Ferit Burak Aydar). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- İnce, Özdemir (2002). *Yazınsal Söylem Üzerine*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Jahn, Manfred (2012). *Anlatıbilim*. (Çev. Bahar Dervişcemaloğlu). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Jeffreys, Mark (1995). “Ideologies of the Lyric: A Problem of Genre in Contemporary Anglophone Poetics”, *PMLA* 110-2: 196-205.
- Külebi, Cahit (2003). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Masson, Jean-Yves (1995). “Anlatı Şiirine İlişkin, Yitirilmiş Hak Üstüne”. *Sombahar*, 30: 70.

- Narlı, Mehmet (2007). *Şiir ve Mekân*. Ankara: Hece Yayınları.
- Necatigil, Behçet (1999). “Bugünkü Türk Şiiri”. *Bütün Yapıtları Düzyazılar II*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 171-181.
- Sağlık, Şaban (2001). “Şiirin Kapsam Alanındaki Kardeş Sanat: Öykü Öykünün Şiirdeki Macerası”. *Hece, Türk Şiiri Özel Sayısı*, 53/54/55: 350-370.
- Sazyek, Hakan (2004). “Romanda Temel Anlatım Yöntemleri Üzerinde Bir Sınıflandırma Çalışması”. *Folklor-Edebiyat*, 37: 103-118.
- Tekin, Mehmet (2014). *Roman Sanatı, Romanın Unsurları 1*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Uyar, Turgut (2010). *Büyük Saat-Bütün Şiirleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Veli, Orhan (2006). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Wellek, R.-Warren, A. (1983). *Edebiyat Biliminin Temelleri*. (Çev. Edip Ahmet Uysal). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Yavuz, Hilmi (2005). “Şiirin Felsefe, Dünya görüşü ve İdeoloji ile Olan İlişkisi Üzerine Değınmeler-I”. *Sanat ve Edebiyat Üzerine Yazılar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 218-220.